

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE**

**Počátky šikany v předškolním vzdělávání
z hlediska multikulturního vzdělávání**

Bakalářská práce

**Vedoucí bakalářské práce:
prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.**

**Vypracovala:
Michaela Kocandová**

„Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použité a citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou.“

V Českých Budějovicích dne 31. 3. 2010

.....

Michaela Kocandová

Děkuji prof. PaedDr. Gabrielu Švejdovi, CSc. za metodickou pomoc,
rady a připomínky, které mi poskytoval při zpracování bakalářské práce.

Anotace:

Multikulturní výchova je celkem nový pojem, ale jedná se historickou stránku výchovy, někdy složitě v našem školství uplatňovanou, pokud se nedosáhne aktivní spolupráce rodiny a školy. Proto jsem se pokusila ve své bakalářské práci přiblížit tuto problematiku z hlediska předškolního vzdělávání se zaměřením na šikanu vznikající ze špatného přístupu k multikulturní výchově na tomto stupni vzdělávání. V praktické části se zabývám projektem proti násilí, který by byl alespoň částečně vhodný k realizování v mateřské škole.

Annotation:

Multicultural upbringing is quite new conception, but in fact it is a historical page of upbringing, sometimes intricately alleged in our education , if there is an activeless cooperation between families and schools. Therefore in his baccalaureate work is tried to put near this problems of the part of pre - school education intent on vexation rising from bad access to multicultural upbringing upon this step of education. In practical parts it dealsthe with project against force that was at least in part realized in the kindergarten.

Klíčová slova:

Multikulturní výchova, národnostní menšiny, aktivity v prevenci šikany

Key words:

Multicultural upbringing, national minorities, activities in vexation prevention

OBSAH

Úvod.....	6
I. Teoretická část.....	7
1. Multikulturní výchova obecně	7
2. Cíle multikulturní výchovy	8
2.1. Postavení pedagoga.....	8
3. Multikulturní výchova v předškolním vzdělávání	9
3.1. Dělení multikulturní výchovy	9
3.2. Prvky multikulturní výchovy obsažené v rámcových cílech předškolní výchovy	10
3.3. Podmínky pro rozvoj multikulturní výchovy v mateřské škole	10
3.4. Oblasti vzdělávání.....	11
4. Základní pojmy v multikulturní výchově.....	13
5. Šikana.....	15
5.1. Biologická podstata násilí	15
5.2. Popis a zdůvodnění šikany	15
5.3. Šikana přímá Dělení a stupně šikany	18
5.4. Následky šikanování	20
5.5. Protagonisté šikany	20
5.6. Prevence šikany.....	21
6. Národnostní menšiny	23
II. Praktická část	24
1. Šikana u předškolních dětí	24
2. Název projektu – „Ať jsi z kterékoliv země, stiskni moji ruku pevně.“	26
2.1. Záměr	26
2.2. Charakteristika činností.....	26
3. Vzdělávací činnosti	27
Závěr.....	35
Seznam použité a citované literatury:	36

Úvod

V současné době se téma šikana objevuje poměrně často. Toto téma bývá probírané v televizi, rozhlase, v novinách, časopisech a různých knihách. V této bakalářské práci jsem si dala za cíl zaměřit se na prevenci šikany národnostních menšin v předškolní výchově a to pomocí multikulturní výchovy.

Zároveň by tato studie měla být nápomocná pedagogickým pracovníkům, vychovatelům i rodičům, kteří se s touto problematikou setkávají. Přesto, že se o tématu šikany v předškolní výchově příliš nehovoří, a též literatura není dostačující, nelze říci, že neexistuje.

V České republice, stejně jako v jiných zemích se neustále zesilují mezinárodní kontakty lidí různých etnik a národů, rostou počty imigrantů. To vše je podkladem nutnosti realizovat již od počátku předškolní výchovy určité složky vzdělávání, pro které se vžil termín multikulturní výchova. Multikulturní výchova je příprava na sociální, politické a ekonomické reality, které děti prožívají v kulturně odlišných stycích. Zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení. Rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci.

„ŽÁDNÁ JINÁ BYTOST NENÍ TAK AGRESIVNÍ VŮČI JEDINCŮM SVÉHO DRUHU, JAKO ČLOVĚK“

(Alexander Mitscherlich)

I. Teoretická část

1. Multikulturní výchova obecně

Společný život lidí různých kultur na jednom území je velice starý jev. Přesto i v dnešní době dochází k různým konfliktům. Některé z národnostních menšin, které žijí na našem území, nejsou od nás ve vnějších znacích, až tak odlišní. Často si nerozumíme s minoritami, protože se chováme, jako česká majorita. Pociťujeme to ve chvílích, kdy náš komunikační styl naráží na jiný komunikační styl minority. Zlobíme se, že se menšina „nepřizpůsobila“ a přináší problémy.

Multikulturní výchova je docela nový pojem, který začátkem 90. let přišel do České republiky. Přestože je multikulturní výchova obsažena v rámcových vzdělávacích programech pro předškolní, základní a gymnaziální vzdělávání, je málo terminologicky ukotvena. Uplatňování ve školství bývá složité a problematické. Za téměř synonymum můžeme považovat slova interkulturní výchova, interkulturní pedagogika, interkulturní vzdělávání, multikulturní vzdělávání, globální výchova, výchova k světoobčanství apod.

Český pedagogický slovník charakterizuje multikulturní výchovu takto: ***„Termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet, prostřednictvím vzdělávacích programů, způsobilost lidí, chápat a respektovat jiné kultury než vlastní. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras a podobně.“*** (5, str. 8)

Německý pedagogický slovník je konkrétnější: *„Interkulturní výchova (interkulturelle Erziehung, Syn: multikulturelle Erziehung) se zabývá úkoly, které vznikají ze soužití Němců a cizinců. Podporuje toleranci a schopnost vzájemného porozumění a odmítá egocentrické myšlení. Interkulturní výchova zdůrazňuje důležitost mateřského jazyka pro psychosociální kognitivní rozvoj dětí imigrantů a podporuje dvoujazyčné vzdělávání. Interkulturní výchova může být úspěšně realizována jen tehdy, když škola, rodina a společnost spolupracují.“* (5, str. 8)

2. Cíle multikulturní výchovy

Multikulturní výchovu je možné dělit na dva proudy:

První proud – děti majoritního etnika se učí poznat děti z minoritních etnik a regulovat chování k nim.

Druhý proud – vzdělává děti z národnostních menšin, vytváří jim podmínky a přizpůsobuje se jejich specifickým jazykovým, psychickým a kulturním možnostem.

Cílem multikulturní výchovy je též získávání a rozvíjení určitých kompetencí:

- kompetence osobnostní (budování vlastní identity, respekt a úcta k člověku obecně, postoje a názorová oblast, schopnost empatie),
- kompetence sociální (rozvíjení mezilidských vztahů na základě tolerance, úcty a ohleduplnosti, respektování práv druhých a prosazování vlastních práv),
- kompetence občanské (ochrana a úcta k našim tradicím a kulturnímu dědictví, porušování lidské důstojnosti a respektování práv a svobod druhých i vlastních),
- kompetence interkulturní (pochopení kulturních odlišností a tolerance k ní, vytváření interkulturních kontaktů, které by měly sloužit k obohacení sebe i druhých).

2.1. Postavení pedagoga

V rámci multikulturní výchovy, **by měl pedagog:**

- dětem zprostředkovat informace o nich samotných a zároveň o dění kolem,
- ukázat, že nejsme „my a náš svět“, ale že „světů“ je více, že jsou různé,
- naučit vnímat vzájemné odlišnosti a umět je přijímat,
- naučit spolupráce a respektu k druhým,
- posílit sounáležitost,
- vytvořit prostor pro děti národnostních menšin,
- posílit sebedůvěru a jistotu jedince sebe sama.

3. Multikulturní výchova v předškolním vzdělávání

Když si děti v předškolním věku hrají a dokáží se domluvit stejnou řečí, nedělají mezi sebou rozdíly. Nevadí jim jiná barva pleti nebo jiný tvar očí. Děti tyto rozdíly vidí, ale nepovažují je za podstatné. Zajímá je ten, kdo se s nimi dokáže smát umí se dělit a není lakomý. Pokud je to jinak a dítě má určité narážky na druhého, kvůli jiné barvě pleti, slyšelo tento výrok od dospělého člověka. Dítě v předškolním věku nemá žádné povědomí o sobě samém, ani o jiných národech ani jiných minoritních skupinách. Důležité je, aby děti odlišných kultur a etnik **vnímaly vzájemné odlišnosti a hledaly v nich obohacení**. Pokud se zařadí do dětského kolektivu a později do společnosti dokázaly se vyrovnat se svou odlišností.

Tímto je dokázáno, že děti z rozdílných kultur nacházející společné znaky, potřeby a zájmy s ostatními, posilují svojí sounáležitost. Připravenost dětí zvládat sociální vztahy, představuje základ rozvoje naší civilizace.

3.1. Dělení multikulturní výchovy

Multikulturní výchovu je možné dělit na:

- **multikulturní výchovu z hlediska cizí národnosti**

(Multikulturní výchova je konkrétní proces, který se snaží o začlenění dítěte cizí národnosti a odlišného etnika do minoritní etniky. Dětem jsou zajištěny určité podmínky, které jsou uzpůsobeny specifickým, jazykovým, kulturním a jiným potřebám.)

- **multikulturní výchovu z pohledu českých dětí na jiné odlišné národnosti**

(Prostřednictvím multikulturní výchovy u dětí vytvářet dispozice k pozitivnímu vnímání odlišných kultur. Děti se učí vzájemnému respektu a toleranci vůči dětem národnostních menšin.)

- **multikulturní výchovu z hlediska rámcových cílů rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání**

(Multikulturní výchova je součástí vzdělávací nabídky školního vzdělávacího programu. Ten je tvořen dle parametrů Rámcově vzdělávacího programu předškolního vzdělávání, dále jen RVP PV.)

3.2. Prvky multikulturní výchovy obsažené v rámcových cílech předškolní výchovy

Jak uvádí Marxtová (2005):

- rozvíjíme u dětí řeč a komunikační dovednosti. Podporujeme nové a nepoznané. Vzbuzujeme zájem věci a jevy kolem sebe. Děti přijímají odlišnosti jako normální jev.
- děti poznávají hodnoty, jako je nedotknutelnost lidských práv, osobní svoboda, rovnost všech lidí solidaritu se slabšími nebo znevýhodněnými. Snažíme se verbálně i neverbálně komunikovat, rozvíjet schopnost vnímat různé kulturní komunity jako samozřejmost.
- základem pro zdravé sebevědomí a sebejistotu dítěte je zůstat samo sebou, ale zároveň se začlenit do života v kulturní a multikulturní společnosti. Učíme dítě chovat se v duchu základních lidských a etických hodnot. To vše na úrovni věku přizpůsobené věku předškolního dítěte.

3.3. Podmínky pro rozvoj multikulturní výchovy v mateřské škole

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání rozlišuje:

- věcné podmínky
- psychosociální podmínky
- organizace.

Věcné podmínky

Vybavení tříd by mělo být patřičné pro různé činnosti. Hračky, knihy, didaktický materiál, videokazety by měly být přizpůsobeny různé národnostní skupině dětí ve třídách. Zajímavé jsou námětové hračky, např. Barbie s černou pletí, postavičky z černošské postavičky z lega a podobně. Shromáždit cizí hudbu se zaměřením na určitou skupinu dětí. Hledat kulturní různorodost v jídle a vaření.

Psychosociální podmínky

Dítě s cizí národností musí mít ve třídě pocit jistoty a bezpečí. Mezi pedagogem a dítětem by měla být vzájemná důvěra, tolerance, ohleduplnost a solidarita. Dítě má prostor pro svoji adaptaci do kolektivu i prostředí. To umožníme tím, že dítě chodí do mateřské školy na jednu až dvě hodiny s rodiči a může si též přinést svou oblíbenou hračku.

Organizace

Při činnostech s dětmi, kdy máme ve skupině dítě cizí národnosti, nesmíme zapomenout na to, že nám dítě pravděpodobně nerozumí. Snažíme se být dítěti na blízku a pomoci mu neverbální komunikací pochopit, co se po něm chce a co se bude dít. Je vhodné často pojmenovávat jednotlivé činnosti a neustále toto opakovat.

3.4. Oblasti vzdělávání

Obsahem předškolního vzdělávání se zabývají Mertin, Gillernová (2003) a je zaměřeno na tyto oblasti:

Dítě a jeho tělo

Všechny děti i z národnostních menšin mají rády pohyb. Snažíme se vybírat hry, které nevyžadují slovní doprovod, např. smyslové hry s obrázky, hudební a hudebně pohybové hry a činnosti (tleskání, dupání, luskání prsty, jednoduchý tanec).

Dítě a jeho psychika

Překonáváme jazykovou bariéru. Seznamujeme dítě cizí kultury s naším jazykem. Důležitým znakem je názornost. Například i četbu doplňovat obrázky, loutkami nebo jednoduchou pantomimou.

Dítě a ten druhý

V předškolním věku si děti vytvářejí kladné vzájemné vztahy bez předsudků. Vedeme děti k prosociálnímu vztahu mezi sebou. Postupem času děti chápou, že odlišnosti jsou přirozené.

Dítě a jeho společnost

Seznamujeme děti s naší kulturou a našimi tradicemi (české pohádky, říkadla, slavíme vánoce, nový rok, velikonoce) Též je důležité získat informace o zemi, ze které dítě přichází. Děti přinášejí své knížky, fotografie, typické věci např. hudební nástroje.

Dítě a svět

Děti učíme přispívat k péči o životní prostředí a okolní krajinu. Pořádáme vycházky a výlety do blízkého okolí. Získáváme též povědomí o sounáležitostech s ostatními zeměmi a okolním světem.

4. Základní pojmy v multikulturní výchově

Etnikum – Skupina lidí, kterou spojuje společný původ, zvláštní kulturní znaky (především jazyk), tradice a mentalita. Souhrnně lze říci, že etnikum se vyznačuje svou vlastní etnicitou.

Etnická identita - je vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společných znaků etnicity nebo rodového původu, souhrnem názoru na původ, vlast, historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky.

Národnost - je příslušnost k určitému národu nebo etniku. Nemusí se shodovat se státní příslušností.

Xenofobie – Doslovně přeloženo strach z neznámého. Je to odborný termín ze sociologie, který v překladu znamená strach z cizinců.

Rasa – souhrn společných dědičných rysů (morfologických, anatomických), jimiž se vyznačuje jistá skupina lidí. Jako základní rasové skupiny, byly vyčleněny rasa bílá, žlutá a černá. Dle moderní vědecké terminologie jsou to rasa europoidní, mongoloidní, negroidní.

Rasismus – vědomé či nevědomé přesvědčení o přirozené nadřazenosti jedné rasy nad druhou. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských ras rozhodující vliv rasových nerovností na dějiny a kulturu lidstva. Z toho vyplývá, že nadřazená rasa má právo ovládat jedince, považované za méněcenné.

Rasová diskriminace – je to stav ke kterému dochází, když příslušníci jiné rasy, představující obvykle menšinu v celkové populaci státu, jsou znevýhodňováni příslušníky většinové skupiny populace.

Kultura – je to všechno co vytváří lidská populace. Tj. materiální výsledky lidské činnosti a duchovní výtvořiny lidí.

Akulturace – je to střed dvou či více kultur současně, kdy se přebírají prvky z jiné kultury a dochází tak k vylučování kultur nebo k jejich přetváření.

Asimilace – je začleňování adaptace až splynutí minority s obyvatelstvem majoritní společnosti. Důsledkem toho je, že původní kultura včetně vlastního jazyka přestává být preferována.

Multikulturalismus – dochází k toleranci a respektu k jinému, odlišnému. Základem je uznání rozdílů odlišností jedinců, skupin či celých kultur.

Multikulturní společnost – je to společnost, kde mají národnostní menšiny stejná práva, jako majoritní společnost, přičemž se nemusí vzdávat většiny specifických a tradičních rysů své kulturní identity. Může tak docházet ke spolupráci, dialogu, vzájemným vlivům a vzájemnému obohacení. (*WIKIPEDIE, otevřená internetová encyklopedie*)

Etnicita – Vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu (*Velký sociologický slovník*, I. Karolinum Praha 1996, str. 275).

5. Šikana

5.1. Biologická podstata násilí

Erb (2000) ve své odborné publikaci uvádí, že agresivita a násilí na světě existují od doby, kdy před třemi a půl miliardami let začal život jako takový bojovat o své bytí. Tehdy „rozeznaly“ první jednobuněčné organismy McDonaldův princip, který je pro náš svět naprosto příznačný. Totiž: daleko praktičtější a pohodlnější je spokojit se s jakousi „rychlou stravou“, než si potravu pracně vařit. A tak začaly prostě jiné organismy vysávat. Tento způsob výživy se znamenitě osvědčil a existoval po miliardu let. Potom se vyvinula vyšší třída živých organismů - sinice. Ty ničily nepřátele jedem. Jejich nepřáteli byly skoro všechny ostatní živé organismy a tím jedem byl kyslík, který byl pro tehdejší jednobuněčné organismy smrtelný (do té doby žily bez kyslíku). Tím se radikálně změnil jak celý povrch Země, tak i atmosféra. **V platnost vstoupil zákon žrát, nebo být sežrán.** Na tom se nic nezměnilo, ani když se předchůdce člověka před zhruba čtyřmi miliony lety postavil definitivně na dvě nohy. Ve vývoji našich předků bylo mnoho násilí a válek. Ani velcí duchové – filosofové, teologové, umělci a osvícenci nedokázali svými apely a poznatky zabránit násilí mezi lidmi, jež si vyžádalo stamiliony mrtvých.

Společně s Erbem je možné zdůraznit výstižnost citátu Ericha Fromma: „*Člověk je na rozdíl od většiny zvířat skutečný zabiják, jediná živá bytost, která dokáže vraždit a vyhlazovat vlastní druh, aniž by z toho měla biologický či ekonomický užitek.*“

5.2. Popis a zdůvodnění šikany

„*Slovo šikana pochází z francouzského slova chicané, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, pronásledování, ale i byrokratické lpění na literě předpisů. Zde se objevuje ve druhé polovině 15. stol. kolem roku 1560. U nás zavedl pojem šikana pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první před listopadem 1989 veřejně promluvil o tom, o čem mnozí věděli, ale mlčeli.*“ (19, str. 25.)

Dle Říčana (1995) je šikanováním označována situace, když jedno dítě nebo skupina dětí, říká jinému dítěti ošklivé věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká v místnosti apod. Jako šikanování mohou být označeny také posměšky.

Slovem šikana se obvykle myslí časté ubližování. Trýzněná oběť trpí často celé měsíce dokonce i celá léta. Když však jde o zvlášť kruté ublížení, označíme za šikanu i jednotlivou událost, která se zatím neopakovala. Zásadně mluvíme o šikaně tehdy, když je oběť z nějakého důvodu bezbranná.

Definice šikany podle Petera Pöthe: „Pod pojmem šikana nebo šikanování mezi dětmi se rozumí široký okruh chování dítěte nebo skupiny dětí s cílem ohrožit, zastrašit, ponížít nebo jinak ublížit jinému dítěti nebo skupině dětí. Šikana zahrnuje slovní ponižování, nadávání a neustálé kritizování, výsměch, hrubé žertování, vydírání, omezování svobody, pohrdání, poškozování oděvu a osobních věcí, tělesné napadání“. (15, str.140)

Podle Fieldové (2009) existuje několik základních faktů o šikaně:

- šikana znamená psychické, citové, společenské nebo fyzické zneužívání,
- klíčovým rysem je vlastní vnímání situace, oběť se v tu chvíli cítí bezmocná,
- kritickou otázkou je rozsah škody, která byla oběti šikany způsobena,
- podle jedné australské studie je přibližně jeden z pěti žáků pravidelně šikanován a zhruba jeden z pěti šikanuje ostatní,
- agresor může a nemusí mít v úmyslu ublížit.

Klimeš definuje „*pojem šikanování, jako hovorový výraz pro pronásledování, záměrné zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání a týrání*“.

 (9, str. 704)

„V právní praxi bývá pojem šikana používán, jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a útočí na jeho lidskou důstojnost.“ (10, str.118)

Oficiální definice podle Metodického pokynu MŠMT (2000 - 2002) zní:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ubližování jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky v podobě nadávek, pomluv,

vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jaké nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“

V dnešním světě globalizace a velké migrace národů a hledání nových pracovních příležitostí a domovů, se objevují i další pojmy. Některé jsou známé dlouho dobu, jiné přináší nové století. Všechny však se šikanou, ať už v užším či širším slova smyslu, souvisí. Jsou to například pojmy:

Diskriminace – je to termín označující nějaké rozlišování. Nejčastěji se používá v negativním významu rozlišování lidí na základě příslušnosti k nějaké obecné skupině, bez ohledu na schopnosti konkrétního jedince. Podle kritéria diskriminace se hovoří o diskriminaci na základě rasy, náboženského přesvědčení, pohlaví, věku apod.

Bullying – označuje fyzické týrání jedince v kolektivu. Dochází k ní ve všech věkových skupinách.

Agrese – je v psychologicko-sociologickém pojetí chování, které vědomě a se záměrem ubližuje, násilně omezuje svobodu a poškozuje jiné osoby nebo věci. Agrese, ať už fyzická či verbální, může vzniknout v afektu, nebo se může jednat o agresi instrumentální (úmyslný faul při sportu).

Kyberšikana – je druh šikany, který využívá elektronické prostředky, jako jsou mobilní telefony, e- maily, pagery, internet, blogy apod. Řada jejích projevů může spadat do oblasti kriminálních činů. Její nejobvyklejší projevy představuje zasílání obtěžujících, urážejících či útočných mailů a SMS, vytváření stránek a blogů dehonestujících ostatní, popřípadě může kyberšikana sloužit k posilování klasických forem šikany, nejčastěji prostřednictvím nahrání scény na mobilní telefon a jejího následného rozeslání známým dotyčného, popřípadě vystavení na internetu. Zejména poslední varianta šikany může být extrémně nebezpečná – pokud se spojí s nějakou velmi ponižující situací, takovéto zveřejnění ponižujících materiálů pro obrovské množství lidí (které nejde vzít zpět) mnohonásobně zvyšuje utrpení a trauma oběti, což na ni může mít extrémně neblahý dopad.

Mobbing - je druh rafinované šikany na pracovišti. Samotný pojem mobbing má základ v angličtině (mob = hromadně napadnout, dotírat) a používá se také v etologii, kde popisuje chování zvířat, kdy si zvířecí společenství (např. stádo) brání své území před vetřelcem tím, že na něj jako celek útočí. V samotných anglicky mluvících zemích se

pro označení šikany na pracovišti užívá pojmu emocional abuse (emoční týrání, emoční špatné zacházení). U nás se můžeme setkat i s označením teror na pracovišti nebo psychoteror.

Bossing - je jakousi podskupinou mobbingu. Je specifický tím, že šikany se dopouští nadřízený pracovník. (*WIKIPEDIE, otevřená internetová encyklopedie*).

5.3. Šikana přímá Dělení a stupně šikany

- zesměšňování,
- nadávání a neustálé kritizování,
- ponižování před vrstevníky,
- poškozování oděvu a osobních věcí,
- vydírání,
- vyhrožování,
- omezování svobody,
- bití a jakékoli tělesné napadání,
- nucení k požívání alkoholických nápojů a drog,
- nucení k sexuálním praktikám.

Šikana nepřímá:

- vyloučení jedince z her,
- pomluvy a intriky na jeho účet,
- ignorování a pohrdání.

Spolu s Kolářem (1997) je možné rozlišit **stupně šikany**:

- a) **zrod ostrakizmu** – může být v každé školní skupině, kde jsou žáci, kteří jsou oblíbení vlivní žáci, kteří jsou na tzv. *sociometrickém chvostu*, kteří jsou neoblíbení, neuznávání. Ti jsou vystaveni mírnému, převážně psychickému násilí, ostatní je pomlouvají, odmítají je, nebaví se s nimi, dělají na jejich účet drobné legrácky – první známka šikanování (ostrakizmus) a riziko dalšího negativního vývoje
- b) **fyzická agrese a přitvrzování manipulace** – další vývojové studium, jehož příčinou může být :
- náročná situace, kdy ve skupině stoupá napětí a ostrakizování žáci slouží jako ventil,
  - podmínky, kdy žáci spolu tráví hodně času (lyžařský výcvik, brigády, výlety) – vymýšlejí a většinou přitvrzují zábavu na úkor nejzranitelnějšího spolužáka pro zvládnutí své vlastní nejistoty nebo přežití programu.

Na začátku je užita převážně subtilní fyzická agrese pro zábavu, legraci a obveselení třídy.

- c) **klíčový moment** - vytvoření jádra – v této fázi je nutné vytvořit pevné mantinely a zabránit tomu, aby se utvořila skupina agresorů (údajné jádro), která začne spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější podskupina, bude tyranizování agresorů pokračovat,
- d) **většina přijímá normy agresorů** - tento stupeň je charakterický tím, že normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem,
- e) **totalita neboli dokonalá šikana** - normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány všemi členy skupiny. Třída je rozdělena na dvě skupiny – „otroky a otrokáře“. Otrokáři využívají všeho, čeho využít lze – od materiálních a osobních věcí, přes inteligenční a školní schopnosti po city otroků. Ti nejsou schopni se bránit a řeší neúnosnou situaci útekem do nemoci, neomluvitelnou absencí, odchodem ze školy, v krajních případech i sebevraždou.

5.4. Následky šikanování

Říčan (1995) uvádí tyto následky šikanování:

- poškození psychického a fyzického zdraví oběti,
- fixování antisociálních postojů u agresorů,
- ztráta iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny,
- snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku.

Největší následky má šikana každopádně na oběti. Závažnost poškození závisí na tom, jaké míry destruktivní síly šikanování dosáhlo. Důležité je, do jaké míry se oběť brání. Pokud dochází u oběti k rozbití identity, nastolení bezmoci, závislé poddajnosti a věrnosti vůči agresorovi, je tento stav velice závažný. Často má oběť výrazné psychosomatické potíže, jako je únava, nevolnost, bolesti hlavy, břicha a zad, dusivé astmatické záchvaty apod.

5.5. Protagonisté šikany

Nikdo není předurčen k tomu, aby šikanoval a nikdo nechce být potencionální obětí. Podle Říčana (1995) lze rozdělit protagonisty šikany na aktéry a oběti.

Aktéři šikany

Dítě, které začne se šikanou, v tom velmi často pokračuje, a to i v jiném prostředí (např. je-li přeloženo na jinou školu). Většinou jde o jedince nadprůměrně tělesně zdatné, silné a obratné. Má sice v průměru o něco horší prospěch než ostatní děti, nebývá to však příčinou jeho násilnictví. Je omyl si myslet, že typický agresor si šikanou kompenzuje svůj mindrák, že je navenek tvrdý právě proto, že trpí pocity méněcennosti, závidí svým druhům úspěchy ve školní práci atd. Šikany se dopouštějí většinou sebejistí, neúzkostní chlapci a děvčata. Pro šikanující děti je typická touha dominovat, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Mají sklon vidět agresi proti sobě i tam, kde žádná není. Ublížovat je pro ně radostí. **Agresivní jednání se vytváří v předškolním věku.** Určitou roli hrají temperamentové dispozice, avšak daleko důležitější je nedostatek vřelého zájmu blízkých, citový chlad, ponižování, lhostejnost

až nepřátelství, fyzické i psychické násilí, tolerance k násilí, jehož se dítě dopouští vůči vrstevníkům.

Oběti šikany

Nejčastěji se stávají děti terčem šikany pro nějaký handicap, dále děti ze sociálně slabších rodin (jejichž rodiče nemají na oblečení), díky rasové odlišnosti. Není však vzácností, že se dítě stane předmětem nepřátelství skupiny pro nějakou svou přednost (může být příliš zralé, ušlechtilé, atd.). Také šplhouni mohou být terčem šikany. Nejdůležitější zjištění však je, že obětí šikany se může stát prakticky kdokoli.

Typická oběť bývá tichá, plachá, citlivá, mívá nízké sebevědomí, těžko se prosazuje, nebo dítě, které snadno ztratí sebekontrolu a jehož chování, je-li šikanováno, poskytuje přihlížejícím zábavnou podívanou, dítě osamělé, bez kamarádů, neschopné se přidružit, podělit se o hračku, neschopné zaujmout, neschopné vzbudit a udržet si sympatie dětí i dospělých.

5.6. Prevence šikany

Podle Říčana (1995) je **prevence šikany** na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, tak i tam, kde k ní prokazatelně došlo. **Učitel** může nebezpečí šikany snížit především uplatňováním zásad, které všeobecně prospívají dětskému duševnímu a mravnímu vývoji a pomáhají vytvářet dobré vztahy v rodině i ve škole. Má a může důsledně sledovat strategii založenou na podpoře outsiderů. Všimnout si záměrně dětí plachých, úzkostných, nějak handicapovaných, méně chápavých, méně výřečných méně sympatických a izolovaných. Může využívat každé příležitosti k tomu, aby je povzbudil, posílil jejich sebevědomí a ujistil je, že jsou stejně hodnotné jako ostatní, aby jim dal příležitost v něčem vyniknout, zapojit se do společné činnosti a zapadnout lépe do kolektivu.

V dnešní době dochází k jakémusi **úpadku autority**, odmítá se takřka jakákoli poslušnost, která se bere jako omezení osobní svobody. Tudíž je obtížnější se prosadit jako autorita. Zvýšení autority učitele a školy jako celku je nezbytnou podmínkou toho, aby škola řádně plnila své poslání. Nebude-li mít škola větší autoritu, nebude schopna děti ani více naučit, ani lépe vychovávat. To však neznamená, že by se děti demokracii ve třídě nemohly učit. Není tím myšleno učit se demokracii v nějakém konkrétním předmětu, ale jde zde především o styl jednání učitele s dětmi a s jejich rodiči a to již od

prvního ročníku, což vede k jakési optimální konzistenci dané třídy. Učitel by se měl ptát dětí na jejich názory a přání, dávat jim možnost volby při plánování společných akcí, pěstovat žákovskou samosprávu, zapojovat outsidersy do skupinových aktivit (dát jim příležitost být platnými členy týmu), otevřeně informovat rodiče o problémech školy i o nepříjemných událostech, o chybách, ke kterým došlo, umožňovat rodičům co nejčastěji přístup do školy (tzv. politika otevřených dveří) apod.

Děti, které se zúčastnily závažné šikany nebo ji dokonce zosnovaly, představují velmi vážný a složitý pedagogický problém. Učitel by je však neměl odsoudit a odepsat. Především je třeba tyto děti pozorně sledovat a zakročit při prvním náznaku agresivního chování. Aby se tento problém nevyskytl, můžeme tomu pomoci pochvalou daného agresora, zaměstnat jej nějakou činností, která je pro něj atraktivní, povzbuzovat empatii, pomáhat jim, aby si vybudovaly osobní perspektivu.

A v neposlední řadě poučit děti o násilí. Nemáme právo žádat od svých dětí, aby se zřekly práva na sebeobranu, tím méně povinnosti přispět na pomoc oběti agrese.

6. Národnostní menšiny

Rada vlády (2010) vymezuje pojmy národnostní menšina a příslušník národnostní menšiny, které stanoví zákon 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. **Národnostní menšina je společenství občanů žijících na území současné České republiky.** Odlišují se od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi. Též tvoří početní menšinu obyvatelstva a projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury. Zároveň jde o vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti. Statut národnostní menšiny má zásadní význam pro postavení příslušníků národnostních menšin - jak po stránce legislativní, tak po stránce kulturní a společenské. Statut národnostní menšiny byl prozatím přiznán dvanácti menšinám: bulharské, chorvatské, maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské, srbské a ukrajinské. Dětem cizinců, kteří se zdržují na území ČR legálně, je poskytován bezplatně vzdělávání po dobu povinné školní docházky.

II. Praktická část

1. Šikana u předškolních dětí

MOTTO: „*Umějme být na blízku, když nás dítě potřebuje, ale umějme být i opodál, když chce být samo. Respektujme ho, veďme ho jemně a citlivě, ale hlavně mějme ho rádi.*“

Předškolní věk vzhledem ke své obecné charakteristice je z pohledu šikany obdobím, ve kterém se mohou objevit její první příznaky. **Jedním z prvních příznaků**, může být např. **negativní vztah k odlišnostem**. Pedagog sice není všemocný, ale je velmi důležitý, může hodně pomoci, ale také ublížit. Rozhodně je důležitá prevence. Tzn. budování otevřených kamarádských a bezpečných vztahů.

Pokud se učitelce podaří utvořit prostředí, ve kterém děti mohou říci, co je trápí, co se jim líbí a nelíbí a přitom vědí, že jim za jejich názor nic nehrozí, je to velký úspěch. Šikana u mladších dětí bývá oproti starším více transparentní. Nebývá tak rafinovaná a organizovaná. Malé děti fungují trochu jako smečka, která se na něco vrhne a nebo někoho vyloučí.

Děti přicházejí na svět bezbranné a nehotové, potřebují se učit a jsou schopné se učit. Jsou vnímavé, jak vůči dobrým, tak vůči špatným vlivům. Zda budou v životě zdatné nebo zda ztroskotají, závisí na zkušenostech, které získají a na péči nebo nedbalosti, na dobré nebo špatné výchově, které se jim dostane. **Hlavní odpovědnost** za výchovu spočívá od nepaměti na **rodičích** jako vychovatelích. Druhým činitelem, který má doplnit výchovu je **mateřská škola**. Nejdelší část dne tráví dítě v mateřské škole se svou učitelkou. Tudíž velká část odpovědnosti za výchovu dítěte připadá právě na ni. Učitelka je odborník, který má zabezpečit to, aby škola byla dílnou lidskosti pro každého, tedy i pro málo nadané dítě, pro dítě jiné barvy pleti, dítě z národnostních minorit, atd. V mateřské škole je důležité položit mimo jiné základy prosociálního citění a chování. Už Robert Fulghum řekl „*Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské škole*“.

S počátky šikany u předškolních dětí jsem se setkala v praxi v jedné mateřské škole. Docházela jsem tam pouze na 2 hodiny týdně. Při společném zpívání a tancování jsem si všimla holčičky vietnamské národnosti, se kterou nikdo nechtěl tancovat, ani

vedle ní stát. Občas, když si děti myslely, že se nedívám, tak jí postrkovaly nebo se jí pošklebovaly. Holčička se nikdy nerozbrečela a snažila se na to nereagovat. Nenašel se nikdo, kdo by se jí zastal, všechny děti byly spolčeny proti ní. Když jsem chtěla slyšet důvod, samozřejmě bez přítomnosti té dívenky, odpovědi zněly: „Je jiná, potí se jí ruce, není jako my, atd.“. Celou hodinu jsme si pak povídali o odstrkávání někoho, ubližování kamarádovi a jak se musí asi takový člověk cítit. Při mé další návštěvě ve školce se děti chovaly o poznání lépe. Věřím v to, že naše společné vyprávění v nich určitě něco zanechalo. Myslím si, že již s takto malými dětmi se má mluvit o šikaně, i když v tomto případě šlo „jen“ o postrkování a pošklebování. Čím více se o šikaně bude s dětmi hovořit ve školách a v rodinách, bude se jim vštěpovat to, že všichni lidé bez rozdílu jsou si rovni a nikdo nemá právo nikoho omezovat a ubližovat mu, tím více budeme k sobě tolerantnější a vnímavější.

Proto jsem se rozhodla v praktické části své bakalářské práce, zpracovat **projekt s prvky multikultury, jako prevenci šikany v předškolním vzdělávání**. Vzhledem k tomu, že bych byla velice ráda, aby má práce byla smysluplná a pomohla učitelkám v mateřské škole, záměrně uvádím podrobný popis činností, texty písní a básní v plném znění. Z vlastní zkušenosti vím, že mnohdy jsou uvedeny v činnostech pouze odkazy na literaturu, která pro mě není momentálně dostupná a tudíž činnost nezrealizují.

2. Název projektu – „Ať jsi z kterékoliv země, stiskni moji ruku pevně.“

2.1. Záměr

- Seznámit děti s jinou kulturou.
- Poznávat vzdálený svět a život v něm.
- Snažit se pochopit jiné kultury.
- Dokázat žít v multikulturní společnosti.
- Být citlivý ve vztahu k lidem a přírodě.
- Dokázat vyjádřit své myšlenky a pocity.
- Začlenit se do třídy mezi kamarády – adaptační proces.
- Posilovat prosociální chování při hře.
- Uvědomovat si svá práva a práva jiných dětí.
- Vytvořit povědomí o morálních hodnotách.
- Snažit se využívat všech smyslů.
- Získat základní návyky základního a kulturního chování.
- Rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách.
- Dokázat prožívat radost a dávat najevo své emoce.
- Vnímat umělecké a kulturní podněty.
- Snažit se zaujmout vlastní názor a postoj.
- Rozvoj jemné a hrubé motoriky.
- Dávat prostor pro spolupráci s ostatními dětmi.

2.2. Charakteristika činností

Snahou projektu je vytvořit podvědomí o existenci jiných kultur a národností, na základě her a metod prožitkového učení. Celek je tvořen z jednotlivých částí okruhů poznání vzdáleného světa. Snažíme se pochopit, že jsou lidé různí, proč žijí na určitém místě a jakým způsobem. Jelikož jsem se na praxi v mateřské školce setkala s holčičkou vietnamské národnosti a s chlapcem z Afriky, projekt jsem zaměřila na tyto národnosti.

3. Vzdělávací činnosti

Pro motivaci dětí k projektu jsem vybrala **báseň** Marie Adamovské:

Kamarádi

*„Ať jsi zdejší nebo z Korsiky,
z Číny nebo z horské Afriky,
ať jsi z kterékoliv země,
stiskni moji ruku pevně.
Pojď si hrát, pojd' si hrát,
můžeš být můj dobrý kamarád.
Ať máš třeba jiné návyky,
oči jako černé uhlíky,
ať máš jinou barvu pleti,
jinou řeč než naše děti.
Pojď si hrát, pojd' si hrát,
můžeš být můj dobrý kamarád.“*

(RAADCE předškolního vzdělávání pro celý rok, RAABE nahlížet – nacházet)

Děti mohou chodit samostatně všemi směry v prostoru a na konci první sloky si při slovech „pojd' si hrát, pojd' si hrát, můžeš být můj dobrý kamarád“, najdou kamarády a vytvoří dvojici. Dvojice chodí různými směry po třídě, na konci druhé sloky se pustí a najdou si jiného kamaráda.

Hrajeme si na „cestovatele“

- využití dětských atlasů světa, poznáváme světadíly. Použijeme puzzle s obrázky různých zemí. Děti si je skládají a vyprávíme si o tom, do které země bychom se chtěli podívat, ve které zemi je věčný sníh a kde pořád svítí sluníčko.

Hry s kartami postav

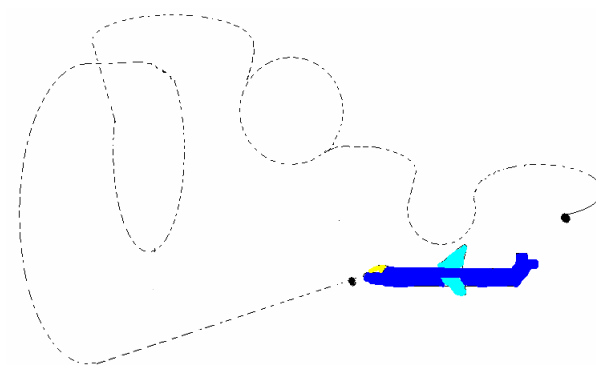
- Sestavujeme postavy, rozlišujeme při této hře bělochy, černochoy, indiány, asiaty a umístíme je na předkreslenou zeměkouli do jednotlivých světadílů.
- Porovnááme, čím se jednotlivé rasy od sebe liší. Využíváme při to obrázků z časopisů, knih a internetu.
- Vyprávíme si o tom, zda z vlastního okolí známe lidi, které jsou jiné rasy.

- Zkoumáme v zrcadle své obličej.
- Využíváme lupu ke zkoumání své kůže a vyprávíme si o odlišnostech, které vidíme.

Hra „letíme do Vietnamu“

- Přemýšlíme nad atlasem, jak se do Vietnamu dostaneme. Děti pobíhají po místnosti a předvádějí let letadlem. Společně si vyprávějí, co při cestě do Vietnamu, jako letadla, viděly. K tomu nám dopomohou rozházené pohlednice různých měst po koberci.
- Rozvoj grafomotoriky – vytvoříme pracovní list s letadlem, které musí doletět do cíle.

- Dostali jsem se do Vietnamu. Z velkého archu papíru vystřihneme tvar Vietnamské republiky, který oblepíme silnějším provázkem. Za zvuku Vietnamské hudby obcházíme bosýma nohama tvar republiky různými druhy chůze.

- Prohlížíme obrázky a fotografie, zkoumáme stavby, jak se liší od našich domů a seznamujeme se s budovou „Pagoda“.

- Vzhledem k tomu, že Vietnamská republika sousedí s mořem, hrajeme si na rybáře a lovíme z moře různé druhy ryb, při čemž používáme ryby a pruty s magnetkami.
- Seznámíme se s vietnamskou vlajkou a posléze se ji snažíme v pracovních listech vybarvit.

Hry s rýží

- Ve Vietnamu se nejčastěji pěstuje rýže, proto vytváříme rýžová políčka do předkresleného tvaru státu, která natíráme lepidlem a poklademe rýží.
- Rýži přesypáme do různých lahviček, zjišťujeme množství a váhu.
- Připravenou obarvenou rýži, použijeme např. na vytváření mozaiky nebo na zdobení vietnamské čepice.
- Zkoumáme rýži v dlaních pod lupou a rozeznáváme různé druhy.

Hra „poznáváme se podle očí“

- Děti utvoří dvě skupiny a každá kreslí na velký karton papíru postavu např. Vietnamce a černocho. Postavám prostříhneme oči, vybrané děti se schovají za tyto postavy a ostatní se snaží uhodnou, který z kamarádů představuje jakou postavu.

Hra „letíme do Afriky“

- děti ze svých těl vytvoří letadlo (mohou si lehat/sedat na sebe, stavět se do zástupu apod.). Každé dítě si může vybrat jakou část letadla chce představovat (např. kdo bude motor, kdo křídlo, kdo vrtule).

Naučíme se básně o Africe:

Pět minut v Africe

*Čáry máry ententýky,
poletíme do Afriky,
přidržte si čepice,
hop! – a už jsme v Africe.*

*Lvi a lvice pod palmami,
hrozitánsky špulí tlamy,
loví myši v oáze,
přibývají na váze.*

*Sloni troubí na choboty,
Od pondělka do soboty,
A pak zase po zpátku,
Od úterý do pátku.*

*Paviání křičí zdola
na žirafu: Hej, ty, hola,
jak se máš tam nahoře?
Dohlédneš až za moře?*

*Žirafa jen hmouří víčka,
žďuchá hlavou do sluníčka,
chodí k němu na táčky,
okusuje obláčky.*

(Jiří Žáček)

Hra „Kde žijí africká zvířata“

Děti si přinášejí z domova různá typická africká zvířata (plyšové žirafy, opice, lvy, velbloudy, gumové hady, krokodýly a jiné). Vytvoříme si ze zelené, modré a žluté látky, kterou si rozprostřeme po třídě, fiktivní prales. Děti umístí zvířata tam, kde ve skutečnosti žijí. Krokodýly do řeky, velbloudy na poušť, opice do pralesa atd. Naší výstavku si dotvoříme papírovými palmami.

Hra „Vytváříme africké palmy“

S dětmi si připravíme papírové roličky od alobalu a arch zeleného papíru. Papír stočíme do roličky, který do $\frac{3}{4}$ nastříháme na proužky. Nastřížený konec zasuneme do kmene z roličky.

Hra „Na africké umělce“

S dětmi si vyprávíme o tom, že Afričané nosí na krku amulety, které si sami vyrábějí. Věří, že mají kouzelnou moc a že je chrání před divokými zvířaty a zlými duchy. Zkusíme si takové amulety vytvořit. K tomu potřebujeme pískové těsto, které se upeče v troubě.

Recept na pískové těsto:

Hladká mouka, voda, písek (může být i hrubší), olej, plech na pečení, vykrajovátko různých tvarů a brčko.

Postup:

Z mouky a vody vypracujeme řidší lepivé těsto, do kterého přidáme tolik písku, až se přestane lepit. Vykrajovátko lehce potřeme olejem a položíme na vymaštěný plech. Do vykrajovátko vtlačíme kousek těsta a urovnáme povrch. Vyjmeme vykrajovátko, do tvaru uděláme díрку brčkem a tvar doupravíme. Pečeme při teplotě 150 – 200°C asi 30 minut. Předměty z pískového těsta vypadají jako kamenné.

Děti vytvořený amulet nosí na krku. Mají možnost si přát před čím by chtěly ochránit, např. před sousedovým psem, před tmou a strašidly.

Grafomotorické cvičení

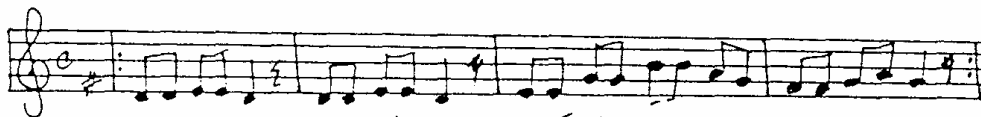
Z připravených pracovních listů si vystřihneme a vybarvíme krokodýla.

Písnička

Na závěr se naučíme písničku, u které si společně zatancujeme.

NILSKÝ KROKODÝL

NA TISÍCE MÍL TĚČE ŘEKA NIL A V TĚ ŘECE BYDLEL PŘECE NILSKÝ KROKODÝL.
A TEN KROKODÝL, TEN SE NERAD MYL, ON SI RÁDŠÍ V NILSKÉ KAŠI LEBE LEBE DIL.

KROKODÝLE VYLEZ VEN, MY TĚ TROCHU, MY TĚ TROCHU, MY TĚ TROCHU UMYJEM.
MY TĚ TROCHU UMYJEM,

A TEN KROKODÝL, NEŽLI BY SE MYL, TAK SE RÁDŠÍ V NILSKÉ KAŠI UTO, UTO PÍL.

(RAADCE předškolního vzdělávání pro celý rok, RAABE nahlížet-nacházet)

Závěr

V dnešní době se téma šikana objevuje poměrně často. Proto jsem si ve své bakalářské práci dala za cíl zaměřit se na prevenci šikany národnostních menšin v předškolní výchově a to pomocí multikulturní výchovy. Téma jsem zpracovávala tak, aby tato studie měla být nápomocná pedagogickým pracovníkům, vychovatelům i rodičům, kteří se s touto problematikou setkávají. Přesto, že se o tématu šikany v předškolní výchově příliš nehovoří, a též literatura není dostačující, nelze říci, že neexistuje. Čeho je však opravdu málo - jsou projekty, které by konkrétní radou, příklady a návodnými situacemi pro praktické aplikace pomohly laické i odborné veřejnosti aplikovat multikulturní výchovu i z hlediska prevence šikany minorit, protože v České republice, stejně jako v jiných zemích Evropy se neustále zesilují mezinárodní kontakty lidí různých etnik a národů a rostou počty imigrantů. Proto jsem si vybrala toto závažné i náročné téma a bude pro mne ctí pokud teze, návody i závěry budou širokou veřejností akceptovány a užívány a pomohou v aktivitách zabraňujících rozšiřování šikany v multikulturních oblastech již v prvopočátečním vzdělávání.

Seznam použité a citované literatury:

- 1) **BARŠA, P.** *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 348 s. ISBN 80-7325-020-9
- 2) **BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I.** *Šikana ve škole, na ulici, doma: Jak bránit své dítě*. Praha: Albatros, 2006. 72 s. ISBN 80-00-01552-8
- 3) **BRUCEOVÁ, T.** *Předškolní výchova: deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-068-5
- 4) **CÍLKOVÁ, E., SCHÖNEROVÁ, P.** *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. Praha: Portál, 2007. 167 s. ISBN 978-80-7367-238-6
- 5) **ČERMÁKOVÁ, J. H., RABIŇÁKOVÁ, D., STÖHROVÁ, H., ŠIŠKOVÁ, T.** *Ty + já = kamarádi: hry, básničky, pohádky a terapie podporující multikulturní výchovu*. Praha 6: ISV nakladatelství, 2000. 153 s. ISBN 80-85866-76-5
- 6) **ERB, H., H.** *Násilí ve škole, jak mu čelit*. Praha, 2000. 128 s. z německého originálu přeložil Jiří Stach. – Praha: Amulet, ISBN 80-86299-22-8
- 7) **FIELDOVÁ, E., M.** *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2
- 8) **HELUS, Z.** *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. 240 s. ISBN 80-7178-888-0
- 9) **KLIMEŠ, L.** *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 855 s. ISBN 80-04-26059-4
- 10) **KOLÁŘ, M.** *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. 128 s. ISBN 80-7178-123-1
- 11) **KOLÁŘ, M.** *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-x
- 12) **MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I.** *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. 230 s. ISBN 80-7178-799-x
- 13) **MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY.** *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení .Čj.: 14514/2000-51 platný od 1.1.2001*
- 14) **MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY.** *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8

- 15) PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999. 186 s. ISBN 80-86103-21-8
- 16) PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 2007. 220 s. ISBN 978-80-7367-280-5
- 17) PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie – praxe- výzkum*. Praha: ISV nakladatelství, 2001. 211 s. ISBN80-85866-72-2
- 18) PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. 328 s. ISBN 80-7178-252-1
- 19) RAADCE předškolního vzdělávání pro celý rok, RAABE nahlížet – nacházet
- 20) ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 96 s. ISBN 80-7178-049-9
- 21) ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. 189 s. ISBN 80-7178-648-9
- 22) UNIVERSITA KARLOVA. *Velký sociologický slovník. I*. Praha : Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1

Internetové zdroje:

- 23) MARXTOVÁ, M. *Multikulturní výchova v mateřské škole* [online]. Praha: Metodický portál, 2010 [cit. 2010-03-10]. Dostupné na WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/p/231/MULTIKULTURNI-VYCHOVA-V-MATERSKE-SKOLE.html>>. (24. 11. 2009)
- 24) MENŠINY, In *Rada vlády pro národnostní menšiny*, [online]. Praha : [cit. 2008-10-24]. Dostupné na WWW: <http://www.vlada.cz/cs/rvk/rnm/mensiny/default.html>>. (16. 1. 2010)
- 25) WIKIPEDIE. *Otevřená encyklopedie* [online]. Praha: Wikipedie, hlavní strana [cit. 2010-03-10]. Dostupné na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>. (24. 2. 2010)